

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ และการพัฒนาผู้สูงอายุตามแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 2) พัฒนาโครงสร้าง ระบบ และแนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 3) เสนอรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สำหรับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R & D) ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาเอกสารเพื่อศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งในและต่างประเทศ การศึกษาดูงานมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งในและต่างประเทศ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผล และเสนอรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร การนำเสนอในบทนี้แบ่งเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิดและรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

1.1 ผลการศึกษาเอกสาร

การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศไทย 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ สรุปรูปแบบดังนี้

1) **แนวคิดพื้นฐาน** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย มีแนวคิดส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสู่สังคมสุขภาวะ ส่วนมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2) การบริหารและการจัดการ

2.1) มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย ดำเนินการโดยภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2) มหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงใหม่ ดำเนินการโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โรงพยาบาลเชียงใหม่ประชานุเคราะห์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) **การจัดการเรียนรู้** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงใหม่ จัดให้มีการเรียนการสอนแบบองค์รวม เพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้พัฒนาทักษะ ศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน

4) **กิจกรรม** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย จัดกิจกรรมทั้งในรูปแบบวิชาการ การประชุมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

5) **ผู้เรียน** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย ผู้เรียน คือ ผู้สูงอายุและผู้เข้าร่วมกิจกรรม มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย ผู้เรียนเป็นผู้สูงอายุในชุมชน ในพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลนครเชียงราย

6) **ผู้สอน** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย ผู้สอน คือ คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย ผู้สอนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ และปราชญ์ชาวบ้าน

7) **ค่าใช้จ่าย** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย ผู้เรียนไม่เสียค่าใช้จ่าย

8) **ช่องทางติดต่อสื่อสาร** มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย ใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์และเครือข่าย มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย ใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุมโรงเรียนผู้สูงอายุ

และจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามในต่างประเทศ พบว่าประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ เป็น 2 ประเทศที่มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นประเทศแรก ๆ โดยรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามของทั้ง 2 ประเทศถูกนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินงานในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังที่พบว่า รูปแบบฝรั่งเศส (French Model) ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศ เยอรมัน เบลเยียม แคนาดา สหรัฐอเมริกา เยอรมัน และรูปแบบอังกฤษ (English Model) ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ในประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ แอฟริกา สิงคโปร์ อินเดีย ไอร์แลนด์ ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปถึงรูปแบบฝรั่งเศสและรูปแบบอังกฤษ ได้ดังนี้

1) **แนวคิดพื้นฐาน** รูปแบบฝรั่งเศสดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย ด้วยแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน/เพื่อท้องถิ่น ส่วนรูปแบบอังกฤษดำเนินการโดยกลุ่มหรือองค์กรอิสระ ด้วยแนวคิด “ช่วยตนเอง” (Self-help)

2) การบริหารและการจัดการ

2.1) รูปแบบฝรั่งเศส ดำเนินการโดยเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยท้องถิ่นโดยตรง คือ มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน เบลเยียม แคนาดา และสหรัฐอเมริกา โดยมีมาตรฐาน และยังมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นเป็นคณะกรรมการดำเนินการด้วย งบประมาณการดำเนินการจะได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยที่สังกัด ค่าสมัครสมาชิก และการให้ความร่วมมือในการบริจาคจากองค์กรภาคเอกชนต่างๆ

2.2) รูปแบบอังกฤษ ดำเนินการโดยชุมชน ได้แก่ มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศอังกฤษ ไอร์แลนด์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ จีน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และแอฟริกา โดยมีคณะกรรมการดำเนินการเป็นบุคลากรในท้องถิ่นทำงานร่วมกับอาสาสมัคร ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการของสมาชิกในกลุ่มของตนเอง งบประมาณในการดำเนินงานได้จากค่าสมัครสมาชิก และค่าธรรมเนียมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในราคาถูก และเงินบริจาคจากองค์กรกุศลหรือองค์กรไม่หวังผลกำไร ทั้งนี้มหาวิทยาลัยวัยที่สามของจีนและอินเดียจะได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุด้วย

3) **การจัดการเรียนรู้** รูปแบบฝรั่งเศสค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบข้อบังคับเชิงสถาบัน เน้นมาตรฐานทางด้านวิชาการ ส่วนใหญ่เป็นแบบชั้นเรียน บางแห่งเป็นแบบออนไลน์ มีบุคลากรจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลัก ส่วนรูปแบบอังกฤษค่อนข้างยืดหยุ่น ออกแบบกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน บุคลากรในท้องถิ่นเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน

4) **หลักสูตรและกิจกรรม** รูปแบบฝรั่งเศส หลักสูตรและกิจกรรมตามศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญและกลุ่มเป้าหมายมีความต้องการ โดยมีเนื้อหาและรูปแบบหลากหลาย มีการผสมผสานระหว่างการบรรยาย มีการประชุมปรึกษากันเพื่อออกแบบหลักสูตร ทั้งการเรียนในห้อง การฝึกปฏิบัติ การศึกษาต่อเนื่อง และโปรแกรมด้านสุขภาพ เนื้อหาเน้นด้านมนุษยศาสตร์และศิลปะ ส่วนในรูปแบบอังกฤษ หลักสูตร ตารางเรียนมีความยืดหยุ่น มีวิธีการสอน/รายวิชาหลากหลาย ทั้งวิชาการ ศิลปะ ทัศนกรรมและกิจกรรมทางกายภาพ ไม่มีข้อบังคับเชิงสถาบัน เช่น การสอบเข้าหรือการสอบในชั้นเรียน และโอกาสที่จะได้อยู่ร่วมกับผู้สนใจในเรื่องเดียวกัน สนุกกับการทำสิ่งใหม่ๆ แต่ ละ U3A เป็นอิสระ

5) **ผู้เรียน** ทั้งสองรูปแบบ รับผู้เรียนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่สนใจและสมัครเป็นสมาชิก

6) **ผู้สอน** รูปแบบฝรั่งเศส กำหนดผู้สอนตามความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ผู้สูงอายุสนใจ ส่วนรูปแบบอังกฤษ สมาชิกเป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียน บนฐานความรู้ความเชี่ยวชาญ

7) **ค่าใช้จ่าย** ทั้งสองรูปแบบมีค่าใช้จ่ายในการเรียนเป็นรายหลักสูตรหรือกิจกรรม

8) **ช่องทางติดต่อสื่อสาร** ทั้ง 2 รูปแบบใช้วิธีการติดต่อสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ ผ่านการประชุม พูดคุย และเว็บไซต์

1.2 ผลการศึกษาดูงาน จากการศึกษาดูงานมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศและต่างประเทศ อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ การเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เกิดขึ้นโดยองค์กรอิสระ เช่น มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศออสเตรเลียและประเทศสิงคโปร์ เกิดขึ้นโดยมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย และเกิดขึ้นโดยหน่วยงานรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย การบริหารจัดการโดยคณะกรรมการดำเนินงานมีทั้งรูปแบบที่บริหารจัดการโดยผู้สูงอายุที่มีการคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาเป็นคณะทำงานในลักษณะอาสาสมัคร ดังที่พบในกรณีตัวอย่างของประเทศออสเตรเลียและสิงคโปร์ การบริหารจัดการโดยมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ประเทศไทย และบริหารจัดการโดยผู้สูงอายุร่วมกับผู้นำชุมชน หน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา เช่น กรณีตัวอย่างมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย การบริหารงบประมาณเป็นแบบช่วยตนเอง เช่น ในประเทศออสเตรเลียและประเทศสิงคโปร์ โดยมีการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กร ต่างๆ และใช้งบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาลนครเชียงราย) และมหาวิทยาลัย (ประเทศไทย) ลักษณะกิจกรรมที่จัดจะจัดตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของกลุ่มสนใจมารวมตัวกันตามกิจกรรมที่สนใจ (สิงคโปร์) หรือจัดทำเป็นหลักสูตร/โปรแกรม ที่จัดต่อเนื่อง เช่น 4 เดือน (ออสเตรเลีย) หรือเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 สัปดาห์ (มหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย) หรือเป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ (ประเทศไทย) ด้านการรับสมัครสมาชิก มีอายุ

ตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป เป็นส่วนใหญ่ การรับสมัครสมาชิกส่วนใหญ่มีทั้งการสมัครรายปี (ออสเตรเลีย) การสมัครเป็นรายหลักสูตร (สิงคโปร์) ด้านหลักสูตรและกิจกรรมทั้งหลักสูตรระยะยาวและระยะสั้น ให้ผู้สูงอายุเลือกเรียนตามความสนใจ ค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียนมีทั้งไม่เสียค่าใช้จ่าย (นครเซี่ยงราย) และเสียค่าใช้จ่ายรายหลักสูตร/กิจกรรม (ออสเตรเลียและสิงคโปร์) โดยที่มาของหลักสูตรและกิจกรรมต่างๆ จัดขึ้นตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุในพื้นที่ ด้านวิทยากร ส่วนใหญ่เป็นวิทยากรอาสาสมัคร ไม่ได้รับค่าตอบแทน ในออสเตรเลียและสิงคโปร์ จะเป็นอาสาสมัคร ไม่ได้รับค่าตอบแทน ส่วนมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเซี่ยงรายจ่ายค่าตอบแทนวิทยากร แต่เป็นจำนวนเงินไม่มาก เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางและวัสดุอุปกรณ์ที่วิทยากรนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงจัดได้ว่าเป็นวิทยากรจิตอาสา อย่างไรก็ตามข้อค้นพบประการหนึ่งที่สำคัญคือ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ถูกพิจารณาว่าเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางสังคมให้ผู้สูงอายุ เพื่อพบปะทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมสร้างความสุขให้กับผู้สูงอายุ

2. ผลการออกแบบและการทดลองจัดกิจกรรม

ในการออกแบบและทดลองจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

2.1 กำหนดแนวคิดและจัดทำสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษาเอกสาร การศึกษาดูงานและการทดลองจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการได้พัฒนาแนวคิดในการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดังนี้

- 1) กำหนดแนวคิดการดำเนินงาน เริ่มจากการตั้งชื่อ ออกแบบตราสัญลักษณ์และความหมาย กำหนดคำขวัญ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และหลักการดำเนินงาน
- 2) จัดทำสื่อสังคมออนไลน์ โดยการจัดทำเว็บไซต์ จัดทำเพจเฟซบุ๊ก และตั้งกลุ่มไลน์ของสมาชิก เพื่อเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์องค์การและการดำเนินงาน

ผลการดำเนินการ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จัดทำ มีผู้เข้าร่วมในสื่อสังคมออนไลน์ ทั้ง 3 ช่องทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.2 การออกแบบและทดลองจัดกิจกรรม คณะผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

- 1) สำรวจความต้องการ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้สูงอายุสนใจ
- 2) ทดลองจัดกิจกรรมตามความต้องการ จำนวน 7 กิจกรรม คือ 1) ดอกไม้บานในจานเรา 2) โยคะหัวเราะ โยคะผ่อนคลาย 3) พื้นฐานการวาดภาพ 4) การถ่ายภาพและตกแต่งภาพด้วยสมาร์ทโฟน 5) ฝึกปฏิบัติการถ่ายภาพและตกแต่งภาพด้วยสมาร์ทโฟน 6) ทักษะศึกษาพิพิธภัณฑ์ 7) Su3a BOOK CLUB/SONG CLUB ผลการประเมินการจัดกิจกรรม โดยการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความพึงพอใจในระดับมากทุกกิจกรรม และมีข้อเสนอแนะให้จัดกิจกรรมทุกกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.3 การสร้างเครือข่าย คณะผู้วิจัย สร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยเริ่มจากพื้นที่วิจัยที่เคยดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีความสามารถ จำนวน 7 แห่งทั่วประเทศ และแนวคิดที่จะขยายเครือข่ายให้ครอบคลุมทั้งระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค มหาวิทยาลัยต่างๆ องค์กรและหน่วยงานที่สนใจ

3. รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

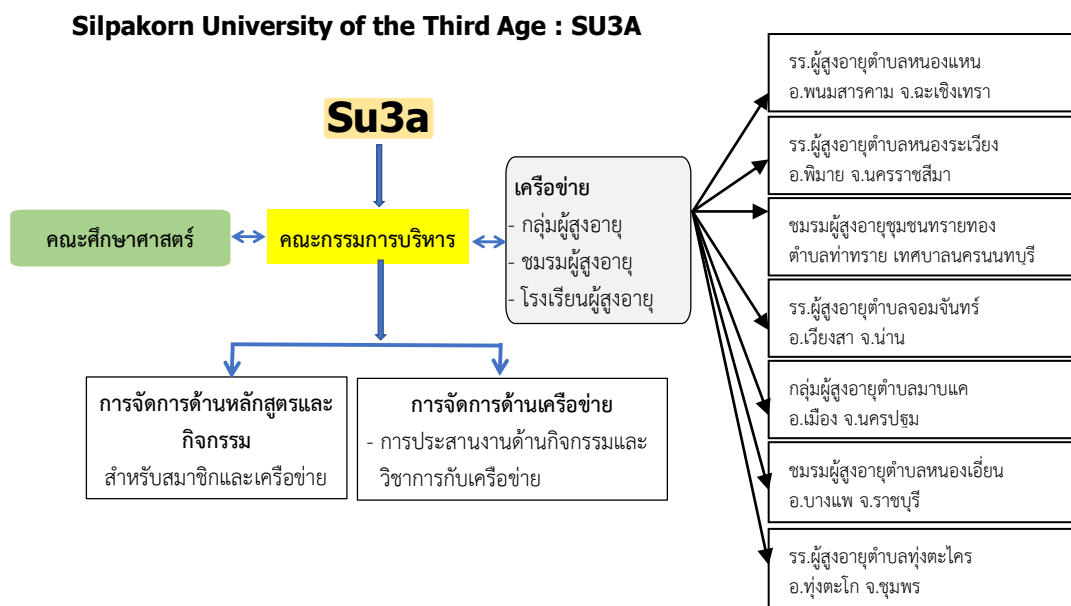
รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดังนี้

3.1 ชื่อ ภาษาไทย มหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร เรียกว่า มว๓ศ

ภาษาอังกฤษ Silpakorn University of the Third Age เรียกว่า Su3a

3.2 รูปแบบ มหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร ผสมผสานระหว่างมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

รูปแบบฝรั่งเศส และมหาวิทยาลัยวัยที่สามรูปแบบอังกฤษ ดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) มหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากรเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 2) เครือข่าย โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้ง 7 แห่ง เป็นหน่วยจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยมีมหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากรเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่าย มีการจัดตั้งกรรมการบริหารงาน มหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร ที่มาจากเครือข่ายและศูนย์ประสานงาน ทำหน้าที่บริหารจัดการ หลักสูตรและกิจกรรม และบริหารงานเครือข่าย มีโครงสร้างองค์กร ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 6.1 แสดงโครงสร้าง Su3a

3.3 จุดเริ่ม จากการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนชุมชนเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างมีความสามารถของผู้สูงอายุ” ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 7 แห่ง ทั่วประเทศ นำมาสู่การเป็นเครือข่ายพันธมิตรในโครงการพัฒนา รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร

3.4 กระบวนการ การดำเนินงานในขั้นตอนการจัดตั้ง มีดังต่อไปนี้

1) จัดตั้งคณะกรรมการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ศึกษาข้อมูล วางแผนการดำเนินงาน และจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร

- 2) จัดทำเว็บไซต์มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร (Su3a) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 3) จัดทำเพจเฟซบุ๊ก Su3a Silpakorn
- 4) เชื่อมโยงเว็บไซต์ Su3a กับเครือข่ายเว็บไซต์ World U3A
- 5) รับสมัครสมาชิก Su3a โดยใช้ช่องทางอีเมล เฟซบุ๊ก แอปพลิเคชันไลน์ และโทรศัพท์ และเชื่อมโยงเครือข่ายของ Su3a 7 เครือข่าย
- 6) จัดประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการมหาวิทยาลัยวัยที่สาม
- 7) กำหนดระเบียบ แนวทางและแผนการดำเนินงาน
- 8) ดำเนินการออกแบบและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดทำหลักสูตร คู่มือแผนการเรียนรู้ และร่วมกันบริหารจัดการ

3.5 การจัดการ รูปแบบในด้านการบริหารและจัดการ เป็นดังนี้

3.5.1 การจัดการด้านหลักสูตรและกิจกรรม

1) **เนื้อหาหลักสูตร** ควรจัดเป็นหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับแนววิชา Gerontology เช่น หลักสูตรด้านการส่งเสริมสุขภาพกาย หลักสูตรด้านการส่งเสริมสุขภาพจิต หลักสูตรเรื่องความรู้สำหรับผู้สูงอายุ หลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรม หลักสูตรส่งเสริมอาชีพ หลักสูตรด้านนันทนาการ และหลักสูตรตามกลุ่มสนใจ

2) ผู้เรียนและผู้สอน

ผู้เรียน คือ ผู้สูงอายุ ผู้เกษียณจากงานประจำ และผู้ที่เตรียมเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ อายุ 50 ปีขึ้นไป ผู้สอน อาจเป็นได้ทั้งผู้สูงอายุที่เป็นผู้เรียน ผู้รู้ ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการสอนผู้สูงอายุ (Geragogy) เข้าใจจิตวิทยาพื้นฐานของผู้สูงอายุ มีทักษะในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้สูงอายุ

3) **ระยะเวลาของหลักสูตร** มีได้ทั้งหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และหลักสูตรต่อเนื่องตามความเหมาะสมของเนื้อหาและความต้องการของผู้เรียน

แผนการจัดกิจกรรมประจำปี (Year plan) จัดกิจกรรมปีละ 3 ภาคเรียน โดยมีช่วงปิดภาคเรียน 3 รอบในแต่ละปี คือ เดือนเมษายน สิงหาคม และธันวาคม

วันจัดกิจกรรม เป็นวันทำงาน ระหว่างกลางสัปดาห์ เช่น วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี

ช่วงเวลาจัด เริ่มจัดในช่วงสาย มีช่วงเวลาพักรับประทานอาหารกลางวัน และจัดต่อในช่วงบ่าย ไม่เลิกเย็นเกินไป

4) **สิ่งอำนวยความสะดวก** ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ เช่น 1) อาหารว่าง / เครื่องดื่ม และมีสถานที่รับประทานอาหาร เครื่องดื่ม ได้สะดวก มีมุมเครื่องดื่มแบบบริการตนเอง 2) สถานที่จัดกิจกรรมควรสะดวกในการเดินทาง และเหมาะสมต่อการ

จัดกิจกรรม และควรประสานใช้สถานที่อื่นๆ ในคณะศึกษาศาสตร์ 3) การจัดบริการในการศึกษาดูงาน / การเรียนรู้นอกสถานที่

5) ค่าใช้จ่าย

1) ค่าสมาชิก 100 บาทต่อปี
2) ค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรม กิจกรรมละ 100 บาท สำหรับกิจกรรมที่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์มาก กิจกรรมละ 150-200 บาท ขึ้นอยู่กับราคาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ทั้งนี้ ลดให้สมาชิกร้อยละ 20

3) Su3a จัดทำระบบบัญชีรับจ่ายในการจัดกิจกรรมต่างๆ

4) การจัดกิจกรรม มีทั้งกิจกรรมที่ผู้เรียนเสียค่าใช้จ่าย และกิจกรรมที่ผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหาร

6) การดูแลอื่นๆ เช่น การทำประกันสำหรับผู้สูงอายุระหว่างร่วมกิจกรรม

3.5.2 การจัดการด้านเครือข่าย

1) ใช้พื้นที่ของเครือข่ายทั้ง 7 แห่ง เป็นพื้นที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ในการทำวิจัยหรือบูรณาการการจัดการเรียนการสอนของคณะศึกษาศาสตร์

2) จัดให้มีช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร และเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ

3) จัดให้มีการประชุมประจำปี และมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4) สมาชิกเครือข่ายร่วมกันจัดกิจกรรม หรือการให้สิทธิพิเศษแก่สมาชิกเครือข่ายอื่นในการเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละเครือข่าย

โดยสรุป รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร เป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างความเป็นสถาบันทางวิชาการ (Academic Organization) ตามแนวของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบฝรั่งเศส และการเป็นองค์กรช่วยตนเอง (Self-help Organization) ตามแนวของมหาวิทยาลัยวัยที่สามรูปแบบอังกฤษ ด้านผู้สอน มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ควรใช้คณาจารย์และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยศิลปากร เช่นเดียวกับของฝรั่งเศสซึ่งหลักสูตรเน้นด้านวิชาการ ในทำนองเดียวกัน ก็ใช้ผู้รู้ ชาวบ้าน และสมาชิกผู้สูงอายุเองเป็นวิทยากรตามแนวของอังกฤษซึ่งไม่เน้นวิชาการ แต่เน้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และสนุกสนาน โดยผู้สอนเป็นอาสาสมัครไม่มีค่าตอบแทนแต่มีค่าเดินทางและค่าวัสดุในการสอน อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดหลักสูตร/กิจกรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการมอบรางวัล เพื่อประกาศเกียรติคุณกรรมการดำเนินงานและกรรมการบริหาร และผู้สอนจิตอาสา

อภิปรายผล

ผลการพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร อภิปรายใน 4 ประเด็น คือ รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร เป็นแบบผสม โดยได้ศึกษารูปแบบจากแนวคิดต้นกำเนิด 2 รูปแบบ คือ 1) แบบฝรั่งเศส เป็นการดำเนินการของมหาวิทยาลัยกับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยจัดหลักสูตร/กิจกรรมกับสมาชิกผู้สูงอายุและเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรม และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และ 2) แบบอังกฤษ ซึ่งยึดความต้องการของชุมชนหรือผู้สูงอายุเป็นหลัก และดำเนินการกันเอง โดยไม่ต้องพึ่งมหาวิทยาลัย โดยโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมและกลุ่มผู้สูงอายุจัดหลักสูตร/กิจกรรมสำหรับสมาชิกผู้สูงอายุ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร (Su3a) เป็นศูนย์กลาง และโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดต่างๆ เป็นเครือข่ายของ Su3a

จากการที่คณะผู้วิจัยดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนชุมชนเพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้สูงอายุ โดยทำการศึกษาทดลองใน 7 พื้นที่ ซึ่งมีรูปแบบหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบท ได้นำแนวคิดที่ได้มาประกอบการสร้างรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร คือ

- กลุ่มผู้สูงอายุดำเนินการสร้างหลักสูตร กิจกรรม และดำเนินการด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มต้น
- กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุอยู่แล้ว คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษา สอดแทรกกิจกรรมและให้ข้อเสนอแนะในการสร้างหลักสูตร
- กลุ่มผู้เรียนผู้สูงอายุที่สลายตัวไปแล้ว ได้สนับสนุนในการประสานงานให้ผู้สูงอายุดังกล่าวได้มารวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมฟื้นคืนขึ้นมาได้
- กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้สูงอายุอื่น มีผู้นำที่มุ่งมั่น ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเองได้

- กลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรงเรียนอยู่แล้ว มีผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน แต่ยังไม่ชัดเจนในทิศทางเมื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดและกิจกรรม ก็สามารถพัฒนาไปสู่กิจกรรมที่มีความสามารถได้

จากการศึกษาข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ ร่วมกับการศึกษาเอกสาร การศึกษาดูงาน คณะผู้วิจัยได้นำมาศึกษาพิจารณารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร (Su3a) เสนอให้มีโครงสร้างการปฏิบัติงานอยู่ในคณะศึกษาศาสตร์ เนื่องจากมีจุดเริ่มจากคณาจารย์ในคณะศึกษาศาสตร์ที่ทำงานวิจัยร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ มีภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิตที่มีองค์ความรู้ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม มีคณะกรรมการดำเนินงานที่เป็นคณาจารย์และผู้สูงอายุ ที่ดำเนินการจัดการด้านหลักสูตรและกิจกรรม และด้านบริหารเครือข่าย สอดคล้องกับแนวทางของ U3A รูปแบบฝรั่งเศส ซึ่งการดำเนินงานส่วนใหญ่โดยมหาวิทยาลัย (กัสเลตต์, 1989) อย่างไรก็ตาม Su3a มีเครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ และโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งแต่ละแห่งดำเนินการด้วยตนเอง คล้ายแนวทาง U3A รูปแบบอังกฤษ (กัสเลตต์, 1989) แต่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอโดยช่องทางเฟซบุ๊ก และกลุ่มไลน์ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร จึงเป็นรูปแบบที่ผสมผสานทั้งสองแนวทางดังกล่าว โดยพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อมตามบริบท ให้กลุ่มผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนด

ความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการเรียนรู้ การประเมิน โดยมีบุคลากรจากคณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อเสนอแนะ และ/หรือเชื่อมต่อส่วน
ที่ขาดให้สมบูรณ์ รวมถึงจัดสื่อที่จะเสริมความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ผลการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อทดลอง
จัดกิจกรรมจำนวน 7 กิจกรรม ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ (Learning for
Fun) และได้เรียนรู้ทักษะใหม่ นำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้แปลกใหม่ สนุกสนาน เช่น โยคะ
หัวเราะ ดอกไม้บานในงานเรา ถ่ายภาพในสถานที่ท่องเที่ยว สอดคล้องกับที่แลมบรินิ (Lambriini K.
2018) กล่าวว่า การออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่ได้นอกจากช่วยกำจัดความน่าเบื่อในชีวิต ยัง
เป็นการสร้างโอกาสให้ชีวิตได้พบสิ่งใหม่ๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับเพื่อน สำหรับ
เนื้อหาของกิจกรรมที่จัดเป็นการจัดตามความต้องการของผู้สูงอายุที่ได้จากการสอบถามความต้องการ
เช่น กิจกรรมโยคะหัวเราะ เป็นการออกกำลังกายที่ส่งเสริมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต กิจกรรม
ดอกไม้บานในงานเรา เป็นการส่งเสริมสุขภาพจากการรับประทาน รู้จักประเภทและสรรพคุณของ
ดอกไม้ที่กินได้ และได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเลือกใช้ดอกไม้มาประกอบอาหารและเครื่องดื่ม การ
ถ่ายภาพและตกแต่งภาพด้วยสมาร์ทโฟน และการวาดภาพลายเส้น เป็นการเรียนรู้และฝึกฝนด้าน
ศิลปะ สอดคล้องกับแสงเดือน มุสิกรมณี (2545) ศึกษาความต้องการด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุใน
จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าส่วนหนึ่งมีความต้องการด้านการออกกำลังกายและด้านนันทนาการ
และอรุณพร พิทักษ์ (2553) ศึกษาพบว่ากิจกรรมที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจในระดับมาก คือ การออก
กำลังกาย และกิจกรรมตามอัธยาศัย นอกจากนี้ ในการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมเน้นให้ผู้สูงอายุได้ลงมือ
ปฏิบัติ ผลที่ได้ ทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ได้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ ด้วยความเพลิดเพลินใจ เป็น
การปลูกจิตวิญญาณ “ความสามารถทำได้” (Active) ของผู้สูงอายุให้จงกาม

ด้านผู้สอน ในการทดลองจัดกิจกรรมของ Su3a ใช้บุคลากรของคณะศึกษาศาสตร์ที่ยัง
ปฏิบัติงานอยู่และเกษียณอายุแล้ว รวมถึงวิทยากรภายนอกที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เช่น กิจกรรมโยคะ
หัวเราะ ผู้สอนเป็นอาจารย์ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะศึกษาศาสตร์ กิจกรรมวาดภาพ
ลายเส้น ผู้สอนเป็นข้าราชการบำนาญ อดีตครูสอนศิลปะของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร
ส่วนกิจกรรมดอกไม้กินได้ และ ทริปชมสวน เชฟชวนชิม เป็นเกษตรกรผู้ปลูกดอกไม้ส่งขายเชฟเพื่อ
นำไปประดับและประกอบอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเกษตรจาก
ครอบครัวและมารดา ซึ่งคล้ายคลึงกับ U3A รูปแบบฝรั่งเศสที่การดำเนินงานส่วนใหญ่โดย
มหาวิทยาลัย ใช้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรืออาจารย์ที่เกษียณแล้วเป็นผู้สอน หรือดูแลการจัด
หลักสูตรและกิจกรรม ซึ่งเป็นจุดแข็งของมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่ดูแลโดยมหาวิทยาลัย (ลัสเลตต์,
1989) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากจำนวนกิจกรรมที่ทดลองจัดมีเพียง 7 กิจกรรม และระยะเวลาที่จัดมี
น้อย จึงเป็นข้อจำกัดในการประสานหาผู้สอน สิ่งที่ Su3a ต้องการคือให้ผู้สูงอายุด้วยกัน ทั้งที่เป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิที่ยังปฏิบัติงานอยู่ในมหาวิทยาลัยหรือเกษียณแล้ว หรือสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถ
ด้านใดก็ตาม ได้มีจิตอาสาเป็นผู้สอน ซึ่งจำนวนของจิตอาสาผู้สอนแม้ในต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย
ที่ใช้รูปแบบอังกฤษ คือ ผู้สูงอายุในชุมชนดำเนินการเองแบบ Self-help ก็ประสบปัญหาขาดแคลนจิต
อาสาผู้สอนเช่นเดียวกัน จากการศึกษาดูงาน U3A ซิดนีย์ พบว่าในจำนวนสมาชิก 6,416 คน มีเพียง
ร้อยละ 5.2 ที่พร้อมเป็นผู้สอนจิตอาสา (Sydney U3A, 2018) อาจมีผู้สูงอายุที่ไม่คิดว่าตนเองจะมี

ความสามารถในการสอน สิ่งนี้ควรหมดไปจากใจของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้กล้าที่จะสอน ดังตัวอย่างผู้สูงอายุที่ร่วมเดินทางไปประเทศสิงคโปร์สะท้อนความคิดกลับมาว่า “ทุกอย่างที่สอนก็ไปเรียนมาไม่นาน” และ “ภูมิใจที่มีภาพไปทั่วโลก” การปลูกจิตวิญญาณอาสาสมัคร จึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักและเร่งดำเนินการให้จงกาม เพื่อให้สมดังคำกล่าวของ พิเตอร์ ลัสเลตต์ หนึ่งในผู้ก่อตั้ง U3A ในสหราชอาณาจักร ที่ว่า “เหล่าผู้สอนจะเป็นผู้เรียนด้วย และเหล่าผู้เรียนจะเป็นผู้สอนด้วย” เพื่อให้ Su3a เป็นที่ให้ออกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เปิดรับผู้สูงอายุโดยไม่มีแบ่งแยก และส่งเสริมให้มีกิจกรรมร่วมกัน ตามวิสัยทัศน์ของ Su3a ที่ตั้งไว้ คือ “เรียนรู้ทักษะใหม่ แบ่งปันประสบการณ์ชีวิต และหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ใกล้ชิด”

ด้านผู้เรียน จากผลการรับสมัครสมาชิก และจัดกิจกรรมในช่วงทดลอง ซึ่งบางกิจกรรมไม่เก็บค่าใช้จ่าย บางกิจกรรมเก็บค่าใช้จ่ายเป็นค่าอุปกรณ์ พบว่ามีสมาชิกสมัครอย่างเป็นทางการจำนวน 58 คน โดยเสียค่าสมาชิก 100 บาทต่อปี สมาชิกจะได้รับส่วนลดในการร่วมกิจกรรมที่เก็บค่าใช้จ่ายร้อยละ 20 ในช่วงแรกมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางส่วนยังไม่ได้สมัครสมาชิก เนื่องจากวิธีการสมัครทางเว็บไซต์และเพจเฟซบุ๊ก ไม่สะดวกสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่คุ้นเคยกับการใช้สื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่ใช้วิธีโทรศัพท์สมัคร ซึ่งสถานที่จัดกิจกรรมของ Su3a ยังไม่มีเป็นทางการ และคณะศึกษาศาสตร์ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำสำหรับกิจกรรมของ Su3a อย่างไรก็ตามได้แก้ปัญหาโดยตั้งกลุ่มไลน์ ซึ่งสะดวกสำหรับผู้สูงอายุมากกว่าและให้ผู้รับสมัครและประสานการจัดกิจกรรมต่างๆ 1 คน พบว่าผู้สูงอายุใช้ช่องทางกลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดต่อมาได้รับการตอบรับอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ Lambirini K. และคณะ (2018) ที่พบว่ากิจกรรมยามว่างที่ผู้สูงอายุชอบ คือ สนทนากันในเรื่องง่ายๆ อย่างไรก็ตาม ในจำนวนสมาชิกที่สมัคร พบว่ามีเพศชายเพียง 3 คน ที่เหลือเป็นเพศหญิง และในการจัดกิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรม มีผู้สูงอายุชายเข้าร่วมในแต่ละครั้งร้อยละ 10-22 โดยกิจกรรมที่ผู้สูงอายุชายเข้าร่วมมากที่สุดคือวาดภาพ (ร้อยละ 22) รองลงมาคือถ่ายภาพและตกแต่งภาพด้วยสมาร์ทโฟน (ร้อยละ 15.5) และฝึกปฏิบัติถ่ายภาพนอกสถานที่ (ร้อยละ 18.5) ควรให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุชายด้วย ดังที่พบจากการศึกษาดูงานที่ U3A North Gold Coast ในประเทศออสเตรเลีย มีกลุ่มผู้สูงอายุชายประดิษฐ์ของเล่นและเครื่องใช้ไม้สอยทำด้วยไม้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอูร์ปริย์ เกิดในมงคล และ ฐิติมา เวชพงศ์ (2562) ในการศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสามารถด้านสุขภาพ พบว่าวิธีการที่ทำให้ผู้สูงอายุชายเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุได้ คือ ให้ร่วมกิจกรรมสร้างห้องสุขาและปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้สมาชิกผู้สูงอายุที่บ้านยากจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของจิตตรา มาคะผล และพลอยพรรณ มาคะผล (2562) ศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสามารถด้านความมั่นคง พบว่ากลุ่มเพื่อนในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลทุ่งตะไคร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชุมพร รับผิดชอบเงินและสิ่งของไปช่วยสร้างห้องสุขาให้นักเรียนสูงอายุที่ป่วยและอาศัยอยู่คนเดียวในบ้านที่ไม่มีห้องสุขา โดยช่วยกันขนอุปกรณ์ก่อสร้าง ขุดดิน ก่อสร้าง มุงหลังคา ผู้สูงอายุชายช่วยกันโดยไม่ต้องจ้างช่าง นับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ริเริ่มจากโรงเรียนผู้สูงอายุและเชื่อมโยงไปถึงชุมชน

3. การประเมินผลการจัดกิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรม จากแนวคิดของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในการเปิดรับผู้สูงอายุทุกคน ไม่คำนึงถึงคุณสมบัติ และไม่มีทดสอบ (ลาสเลตต์, 1989 และ U3A

Toowoomba, 2018) จึงนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของ Su3a ในกิจกรรมแรกเป็นการสอบถามความคิดเห็นด้วยแบบสอบถามที่มีคำถามปลายเปิด ทำให้ไม่ทราบระดับความพึงพอใจ กิจกรรมต่อมาจึงปรับแบบสอบถามเป็นการประเมินระดับความพึงพอใจ พบว่ากิจกรรมที่ได้รับความพึงพอใจมากที่สุด คือ โยคะหัวเราะ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 20 คน มีความพึงพอใจคุณภาพกิจกรรมโดยรวมในระดับมากที่สุดร้อยละ 95 และร้อยละ 100 พึงพอใจมากที่สุดในด้านความสนุกสนานผ่อนคลายของกิจกรรม เป็นการตอกย้ำถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมให้สนุกสนาน สอดคล้องกับอุปรีัย เกิดในมงคล และฐิติมา เวชพงศ์ (2562) ที่ศึกษาพบว่าผู้สูงอายุรู้สึกกว่าชีวิตมีความหมายเมื่อได้ร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะทำให้มีเพื่อน ไม่เหงา เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลาย เบิกบานใจ และเป็นไปตามหลักการการเรียนรู้ (3ส) ของ Su3a ที่กำหนดไว้ คือ สนุกกับการเรียน สนุกกับการตั้งกลุ่มสนใจตามชอบ และสนุกกับการให้และรับ ซึ่งคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาได้แนวคิดจากการศึกษาเอกสารและการศึกษาดูงาน ส่วนในด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดจำนวนน้อยที่สุด (ร้อยละ 39-65) ซึ่งเป็นเพราะข้อจำกัดในการรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละกิจกรรมรับได้จำนวนไม่เกิน 30 คน ทำให้ในกิจกรรมที่จัดภายหลังคณะผู้วิจัยใช้การประชาสัมพันธ์ทางช่องทางกลุ่มไลน์ของสมาชิกเพียงอย่างเดียว ซึ่งในกลุ่มมีจำนวนน้อยกว่าคน อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมพบว่าทุกกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจมาก และมีข้อเสนอแนะอื่นๆ ซึ่งได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมครั้งต่อมา เช่น อยากรู้ลดบรรยากาศของการเป็นห้องเรียนให้น้อยลง ให้จัดทัศนศึกษาสถานที่อื่นๆ ด้วย ควรเลิกให้ตรงเวลา อาหารเที่ยง เพราะผู้สูงอายุต้องทานยา เป็นต้น โดยสรุปพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจมากต่อกิจกรรมทุกกิจกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนากิจกรรมเริ่มจากการสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งวัน/เวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกที่จะเข้าร่วมกิจกรรม แล้วนำผลการสำรวจมาพิจารณาจัดกิจกรรม ทำให้เนื้อหาและรูปแบบการจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ ด้านสถานที่จัดกิจกรรมได้ขอใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับแต่ละกิจกรรมในคณะศึกษาศาสตร์ คือ ศูนย์ฟิตเนส ใช้จัดกิจกรรมโยคะหัวเราะ ห้องกิจกรรมอาจารย์ใช้จัดกิจกรรมดอกไม้กินได้ ฝึกวาดภาพลายเส้น ฝึกถ่ายภาพและตกแต่งด้วยสมาร์ทโฟน และจัดกิจกรรมนอกสถานที่ คือ ฝึกปฏิบัติถ่ายภาพ และชมพิพิธภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม ทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับคณะศึกษาศาสตร์เพื่อขอปรับปรุงห้องศึกษาโมสร เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของ Su3a ที่สามารถเก็บอุปกรณ์ ติดข้อความประชาสัมพันธ์ จัดมุมอาหารว่างและเครื่องดื่ม และเป็นการสะดวกสำหรับผู้สูงอายุเนื่องจากอยู่ชั้นล่างของอาคารศึกษาศาสตร์ 1

สำหรับกิจกรรม Su3a BOOK CLUB/SONG CLUB ประเมินโดยพิจารณาจากการเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นจากสมาชิก อย่างไรก็ตาม พบว่า มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยการโพสต์ภาพและเรื่องราวของหนังสือที่อ่านน้อยมาก เฉลี่ยวันละ 1-2 ราย แต่บางท่านโพสต์เป็นประจำ (วีดิทัศน์ เพลงและคำแนะนำ) อาจเป็นเพราะเป็นการตั้งชมรมแบบออนไลน์ ในหน้าเพจเฟซบุ๊กของ Su3a ทำให้มีข้อจำกัดในการประชาสัมพันธ์ ควรมีการสร้างเพจเฟซบุ๊กสำหรับ Su3a BOOK CLUB/SONG CLUB โดยเฉพาะ หรือมีแนวทางส่งเสริมให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ส่วนเพจเฟซบุ๊ก Su3a Silpakorn มีจำนวนผู้กดถูกใจและผู้ติดตามเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่นับว่ายังไม่มากนัก เพียงวันละ 1-5 ราย อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุไม่ค่อยถนัดในการใช้เฟซบุ๊ก อีกทั้งเป็นช่วงเริ่มต้น

ทั้งนี้ ในการทดลองจัดกิจกรรมมีคณะกรรมการดำเนินงานคือคณะผู้วิจัยร่วมกันดำเนินงานในรูปแบบของอาสาสมัครที่มีการแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเรียบร้อย ทำนองเดียวกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่มีการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในประเทศสิงคโปร์และออสเตรเลีย

4. จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย มีข้อสรุปดังนี้

4.1 ข้อสังเกต ข้อพึงสังวร และข้อจำกัด

1) ข้อสังเกต สภาพและปัญหา ผู้สูงอายุในต่างประเทศ โดยเฉพาะสังคมตะวันตก ที่เป็นพื้นฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคม ถึงโทษพิษภัยที่มีต่อผู้สูงอายุ คือ ปัญหา ความเปลี่ยวเหงา (Loneliness) ความโดดเดี่ยว (Isolation) และความไม่มีชีวิตชีวา (Inactiveness) ทำให้ขบวนการมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (U3A) เป็นที่นิยมและดำเนินการให้เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานดังกล่าว แต่ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เป็นที่ตระหนักมากนักในสังคมไทย เพราะผู้สูงอายุไทยเกิดและเติบโตในสังคมพุทธศาสนา มีแนวโน้มที่จะ “ยอมรับชะตากรรม” ที่เกิดขึ้น มีวัดเป็นที่พึ่งทางใจ ในการสวดมนต์ ภาวนาต่างๆ ให้จิตใจสงบสุข ทำให้สังคมไทยทั่วไปยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาพื้นฐานนี้

2) ข้อพึงสังวรณ ลูกหลานในสังคมไทยมักจะคุ้มครองดูแลผู้สูงอายุของตนมากจนแทบไม่ทำอะไรด้วยตนเอง (Over protected) เช่น ไม่ให้ออกจากบ้านโดยลูกหลานไม่ได้ไปด้วย ทำให้ผู้สูงอายุ “อยู่ในกรงทอง” “มีชีวิตแต่ไร้ชีวา” (Inactiveness) ต้องพึ่งพาลูกหลานตลอดไป

3) ข้อจำกัด การขาดความรู้ด้าน “ผู้สูงอายุวิทยา” (Gerontology) และ “การสอนผู้สูงอายุ” (Geragogy/Eldergogy) เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้สูงอายุไทยให้ “มีชีวิตชีวา” (Activeness) “พึ่งตนเอง” (Self-help) และมีความสุขด้วยตนเองโดยไม่เป็นภาระต่อสังคม (Happiness with no burden to public)

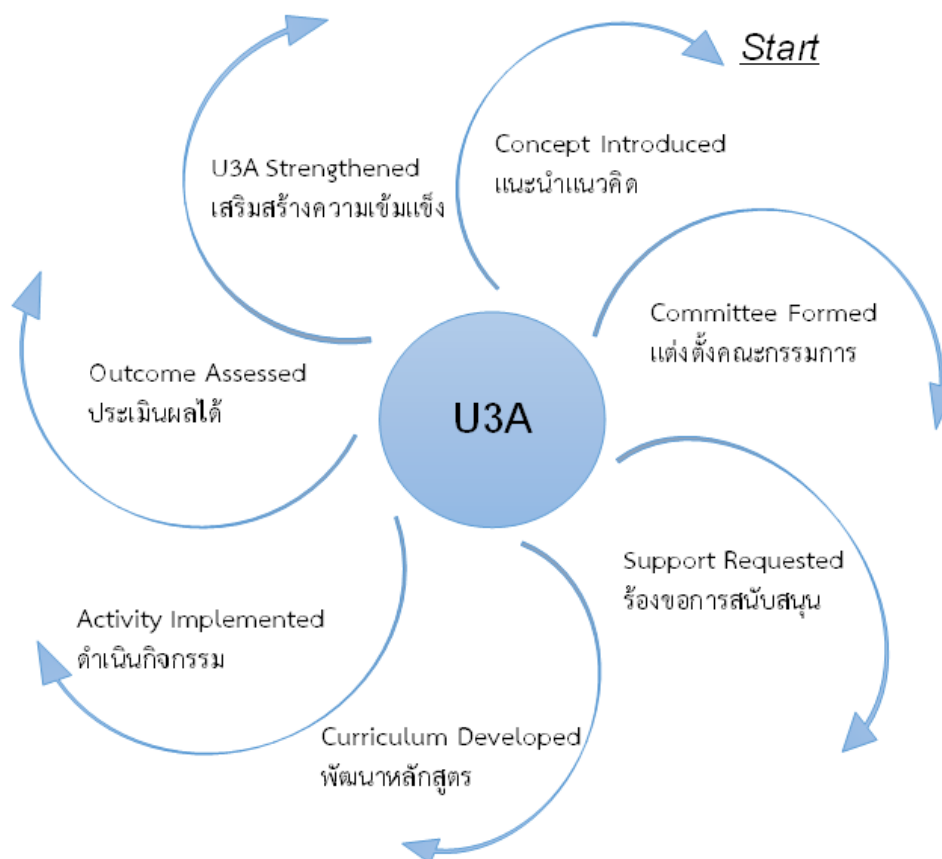
การสังเคราะห์ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับที่มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (มส.ผส.) และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2560) กล่าวว่า สังคมไทยทุกวันนี้มีความตื่นตัวอย่างมากในเรื่องสังคมสูงอายุ สะท้อนให้เห็นได้จากการดำเนินงานผู้สูงอายุในระยะที่ผ่านมา ที่เป็นการวางรากฐานที่ดีในการสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ อันเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทุกฉบับ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในเรื่องการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมต่อผู้สูงอายุ การให้โอกาสผู้สูงอายุได้พัฒนาตัวเอง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ในการพัฒนาประเทศ และการเน้นบทบาทของครอบครัวและชุมชน ยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำหรับประเทศไทย นอกจากนี้ นโยบายหรือมาตรการต่างๆ ต้องไม่ล้มการสร้างความตระหนักในการเตรียมความพร้อมของประชากร วัยทำงานในปัจจุบันที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต

4.2 ข้อสรุป

1) การจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ต้องวิวัฒน์ตามความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น โดยอาจมีแนวทางดังนี้

1.1) แนะนำแนวคิด (Concept Introduced) เริ่มด้วยการแนะนำการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่ผู้สูงอายุ กลุ่มและชมรม ด้วยแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

- 1.2) แต่งตั้งกรรมการ (Committee Formed) เมื่อแนวคิดเป็นที่ยอมรับและ ตัดสินใจดำเนินการ ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อเป็นหลักในการดำเนินงาน
- 1.3) ร้องขอการสนับสนุน (Support Requested) ในระยะแรกเริ่ม คณะกรรมการควรขอรับการสนับสนุนทางวิชาการ งบประมาณและวัสดุดำเนินการ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 1.4) พัฒนาหลักสูตร (Curriculum Developed) จากนั้น ให้นำปัญหาและความ ต้องการของสมาชิกผู้สูงอายุมาพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ ให้ครอบคลุมมิติต่างๆ
- 1.5) ดำเนินกิจกรรม (Activity Implemented) เมื่อพร้อมแล้ว ดำเนินการตาม หลักสูตร จัดการเรียนรู้ให้เป็นการเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน
- 1.6) ประเมินผลที่ได้ (Outcome Evaluated) หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควร มีการประเมินผล เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องและตอบสนองการเรียนรู้ของสมาชิกผู้สูงอายุ
- 1.7) เสริมสร้างความเข้มแข็ง (Organization Strengthened) ในฐานะองค์กร มหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างให้มีความมั่นคง และยังประโยชน์แก่สมาชิกผู้สูงอายุต่อไป ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6.1 แสดงกระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

2) การศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ หรือวิชา “ผู้สูงอายุวิทยา” (Gerontology) มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาผู้สูงอายุในการพัฒนาพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นการลดภาระทางสังคมที่ต้องดูแลผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

3) การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ มีหลักการสำคัญคือต้องเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอนด้วย ที่สำคัญคือการเรียนต้องเรียนอย่างมีความสุข ปราศจากความเครียดและความกดดัน

4) ศักยภาพของผู้สูงอายุยังมีอยู่ รอเพียงโอกาสที่จะดึงออกมา แปรเปลี่ยนเป็นความสามารถที่แสดงออกมา

5) การทำงานกับผู้สูงอายุ ผู้ทำงานต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนผู้สูงอายุ (Geragogy) และมีความสุขกับการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) มหาวิทยาลัยศิลปากรควรจัดการเรียนการสอนหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Gerontology) เช่น จิตวิทยาพื้นฐานของผู้สูงอายุ สภาพร่างกาย และสภาพอารมณ์ของผู้สูงอายุ แก่ผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไป เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมสูงวัย

2) มหาวิทยาลัยศิลปากรควรจัดการเรียนการสอนหลักสูตรการสอนผู้สูงอายุ (Geragogy) ให้บุคคลที่ต้องทำงานพัฒนาผู้สูงอายุมีทักษะในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น รู้จักวิธีการจูงใจผู้สูงอายุ รู้จักนำคุณค่าแห่งประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3) มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4) มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ควรมีการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย

5) มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ควรมีการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์และแสดงผลงานของ Su3a ให้เป็นที่รู้จัก

6) มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร ควรมีการจัดการเพื่อการช่วยเหลือตนเอง เลี้ยงตนเองได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1) ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยศิลปากร

1.1) มหาวิทยาลัยศิลปากร ควรมีการกำหนดให้มีมหาวิทยาลัยวัยที่สามในโครงสร้างองค์กร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำงานและการประสานงาน

1.2) มหาวิทยาลัยศิลปากรควรระบุนหน่วยงานที่รับผิดชอบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีคณะกรรมการบริหารตามวาระ มีการจัดทำแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานบางส่วน

1.3) หน่วยงานที่รับผิดชอบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ควรมีการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการดำเนินงาน เช่น บุคลากรประสานงาน สถานที่จัดกิจกรรมผู้สูงอายุ เป็นต้น

2) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2.1) หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุสามารถนำรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่คณะผู้วิจัยเสนอไปใช้ในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามของตนเอง เพื่อเป็นการเผยแพร่แนวคิดและการดำเนินงานการพัฒนาผู้สูงอายุด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2) หากหน่วยงานหรือองค์กรไม่พร้อมที่จะดำเนินการเอง ควรให้การสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กรอื่นในการนำรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามไปใช้ในการจัดตั้ง

3) ข้อเสนอแนะต่อผู้สูงอายุ

3.1) นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.2) นำความรู้ไปถ่ายทอดและขยายผลต่อได้

3.3) มีจิตอาสาในการช่วยงาน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) ศึกษาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

2) การมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

3) การพัฒนาความสามารถของสมาชิกมหาวิทยาลัยวัยที่สาม เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม

4) รูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ สำหรับมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

5) องค์ความรู้และวิธีการทำงานกับผู้สูงอายุ